

Trgovanje ljudima

Andrijašević, Sonja

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:288796>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sonja Andrijašević

TRGOVANJE LJUDIMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
Diplomski studij socijalnog rada

Sonja Andrijašević

TRGOVANJE LJUDIMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Nino Žganec

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POJAM TRGOVANJA LJUDIMA	2
3. UZROCI TRGOVANJA LJUDIMA	6
4. STATISTIKA	6
4.1. <i>Statistički podaci za Europu</i>	6
4.2. <i>Statistički podaci za Republiku Hrvatsku</i>	11
5. ZAKONODAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE	14
5.1. <i>Međunarodni dokumenti</i>	14
5.2. <i>Nacionalni referalni sustav</i>	15
6. PRAVA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA	23
7. NOVE PROMJENE NA PODRUČJU TRGOVANJA LJUDIMA	26
8. ULOGA SOCIJALNOG RADA NA PODRUČJU TRGOVANJA LJUDIMA	29
9. ZAKLJUČAK	32
POPIS GRAFOVA	34

Trgovanje ljudima

Sažetak:

Trgovanje ljudima jedan je od najtežih oblika kršenja ljudskih prava i ozbiljna međunarodna prijetnja ranjivim skupinama bez obzira na njihov spol, dob i mjesto stanovanja. Njegova struktura i karakteristike kontinuirano se mijenjaju, a njegova rasprostranjenost se proteže diljem svijeta na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Brojni socijalni procesi doprinijeli su širenju kriminalnih organizacija i porastu trgovanja ljudima. Svrha ovog rada je sistematizirati i obuhvatiti strane i domaće stručne literature na temu trgovanja ljudima, opisujući njegove brojne oblike, moguće uzroke i statističke podatke u Europi, s naglaskom na Republiku Hrvatsku. Također, rad daje uvid u proces suzbijanja trgovanja ljudima kroz analizu zakonodavnog okvira Republike Hrvatske.

Ključne riječi: trgovanje ljudima, ljudska prava, zakonodavni okvir

Human trafficking

Abstract:

Human trafficking is one of the most severe forms of human rights violations and a serious international threat to vulnerable groups regardless of their gender, age, and place of residence. Its structure and characteristics are continuously changing, and its distribution extends throughout the world at national, regional, and international levels. Numerous social processes have contributed to the expansion of criminal organisations and the growth of human trafficking. The purpose of this paper is to systematize and include foreign and domestic professional literature on the topic of human trafficking, describing its numerous forms, possible causes, and statistical data in Europe, with an emphasis on the Republic of Croatia. Also, the paper provides an insight into the process of combating human trafficking through the analysis of the legislative framework of the Republic of Croatia.

Keywords: human trafficking, human rights, legislative framework

Izjava o izvornosti

Ja, Sonja Andrijašević, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Sonja Andrijašević

Datum: 03.09.2024.

1. UVOD

Fenomen trgovanja ljudima je suvremeni oblik ropstva, kazneno djelo gdje su uzrok i posljedica kršenje ljudskih prava. Međutim, trgovanje ljudima je naročito profitabilan oblik organiziranog kriminala, čija profitabilnost proizlazi iz malog rizika od otkrivanja, procesuiranja i sankcioniranja te velikog profita. Trgovanje ljudima kroz 1990-e i početkom 20. stoljeća postaje prava industrija koja je po zaradama na vrhu kriminalnih aktivnosti, iza koje su trgovanje oružjem i drogom (Matak i Vargek, 2012.). S druge strane, javlja se česta isprepletenost s drugim oblicima organiziranog kriminala, primjerice krijumčarenje migranata, trgovina drogom, imovinski ili kibernetički kriminal i drugi oblici (European Commission, 2024.). Međunarodna organizacija za migracije procjenjuje da godišnje u svijetu ima oko četiri milijuna žrtava trgovanja ljudima (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima, 2002.). No, s obzirom na svoje razgranate mreže organiziranih počinitelja, pretpostavlja se da je tamna brojka znatno veća od zabilježenih podataka. Danas je rasprostranjeno po cijelom svijetu, bez obzira na razvoj države, te se može odvijati na području jedne države ili između nekoliko država. U većini slučajeva, nerazvijene zemlje su zemlje porijekla, dok su razvijene zemlje odredišta. Međutim, brojni društveni i ekonomski globalni procesi utječu na promjenu trendova u svakom aspektu društva, pa tako i u trgovanju ljudima, gdje dolazi do porasta broja „bogatih“ zemalja kao zemalja porijekla (Matak i Vargek, 2012.).

S obzirom na međunarodni karakter trgovanja ljudima javlja se i pojam međunarodne stručne suradnje. Zemlje posjeduju svoje zakonske norme (postojanje trgovanja ljudima kao kaznenog djela, mogućnosti zaštite žrtve itd.) i dobre prakse (iskustva i način rada) koje su bitne stručnjacima kako bi ostvarili što učinkovitije otkrivanje slučajeva, procesuiranje počinitelja i zaštitu žrtava. Republika Hrvatska, kao trenutačno zemlja tranzita, obvezana je na upoznavanje s ovim problemom kako bi došlo do učinkovite međunarodne suradnje (Kovčo Vukadin i Jelenić, 2003.).

Unutar već ranjive skupine potrebno je naglasiti dodatnu ranjivost djece koja su, zbog

svojih karakteristika, istaknuta kao najranjivija skupina ljudi. Njihova ranjivost u odnosu na autoritet, kao i okolišni čimbenici, čine ih osobito podložnima eksploataciji (UNODC, 2008., prema Belokapa, 2016.).

Važnost upoznavanja s područjem trgovanja ljudima, pogotovo u današnje vrijeme, možemo istaknuti iz više razloga, kao što su povećanje rizika u vrijeme ratnih sukoba i migracija, ulazak Hrvatske u Schengensko područje te zbog toga što su žrtve trgovanja ljudima zakonom prepoznate kao posebno ranjiva skupina.

2. POJAM TRGOVANJA LJUDIMA

U kasnim 1990-im države su počele s procesom odvajanja trgovanja ljudima od drugih praksi s kojima je prije bila uobičajeno povezana. Stoga, trgovanje ljudima dio je nove terminologije te generalno obuhvaća tri elementa: radnju počinjenja, sredstvo ili način na koji počinitelj postupa te cilj djelovanja, tj. određeni oblik iskorištavanja (Munivrana Vajda, 2017.).

Jedna od šire prihvaćenih definicija je definicija Ujedinjenih naroda (UN) gdje je trgovanje ljudima „vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba, pomoću prijetnje ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zlouporabe ovlasti ili bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu izrabljivanja. Izrabljivanje će minimalno uključiti, iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa.“ (Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece, NN 14/2002., čl.3a). Republika Hrvatska navedenu Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala potpisala je 13. prosinca 2000. godine na Konferenciji o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala u Palermu te je zakonom potvrđena na sjednici Hrvatskog Sabora 7. studenog 2002. godine. Ona predstavlja prvi cjelovit dokument koji sadrži definiciju

suvremenih oblika međunarodnog organiziranog kriminala, ističe nužnost njihovog suzbijanja i kažnjavanja, te predlaže nove oblike suzbijanja i istražne metode (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima, 2002.).

Kada je riječ o djeci žrtvama trgovanja ljudima, izostavlja se potreba utvrđivanja elementa „sredstvo“ da bi se ostvarila obilježja kaznenog djela. Sukladno tome, trgovanje djecom smatra se vrbovanjem, prevoženjem, prebacivanjem, pružanjem skloništa i prihvatom djeteta s ciljem izrabljivanja (Marušić i sur., 2018.). Pojam „dijete“ obuhvaća osobe mlađe od 18 godina, bez obzira na dob punoljetnosti u svojoj državi (Krznar, 2014.).

Iz navedene definicije možemo vidjeti da trgovanje ljudima pogađa žene, muškarce i djecu te uključuje niz izrabljivačkih praksi. Primjerice, ono ne mora zahtijevati prelazak međunarodne granice, ne mora uvijek zahtijevati kretanje jer može podrazumijevati i održavanje osoba u situaciji iskorištavanja, te nije moguće pristati na trgovanje ako je oduzeta osobna sloboda (Human Rights and Human Trafficking, 2014.). Također, u vodiču za pomagače ističe se potreba za terminom „preživjela“ umjesto „žrtva“ tijekom komunikacije s osobom koja je prošla traumatično iskustvo, kao što je trgovanje ljudima (Stiplošek i sur., 2016.).

Nadalje, Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (CoE, 2005., prema Beqiri, 2019.) značajna je za uspostavljanje međunarodnog standarda na ovom području. U njoj trgovanje ljudima ističe se kao kršenje ljudskih prava i napad na dostojanstvo i integritet čovjeka te daje fokus na zaštitu žrtava.

Razlozi zbog kojih dolazi do trgovanja, ili drugim riječima njegovi ciljevi, su različiti i ovise o potražnji u određenim dijelovima svijeta. Radno iskorištavanje, seksualno iskorištavanje, rad u domaćinstvima, trgovina organima, lažna usvajanja, sklapanje prisilnih brakova, prisilno prosjačenje, zloupotreba djece u sukobima (djeca vojnici), nezakonita posvojenja, prisilne kaznene radnje, dječja pornografija samo su neki od mogućih (to jest poznatih) oblika iskorištavanja žrtava (Brđanović i Supančić, 2022.). Najčešći cilj trgovanja je seksualno iskorištavanje, osobito žena i djece (oko 60 %) (Matak i Vargek, 2012.). Predstavlja unosan posao zbog činjenice da se ljudsko tijelo može

prodani nebrojeno puta (Soto, 2004/2005., prema Belušić i sur., 2006.). S obzirom na različite moguće posljedice uzrokovane traumatskim iskustvom, zlostavljanjem, iskorištavanjem i ponižavanjem, naglašava se potreba za razvojem specijaliziranih, sveobuhvatnih i interdisciplinarnih pristupa za pružanje pomoći i podrške prilagođene individualnim potrebama žrtvama trgovanja ljudima (Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, za 2021., 2022.).

S druge strane, organiziranu zločinačku grupu možemo definirati kao „strukturiranu grupu od tri ili više osoba, koja postoji tijekom određenog razdoblja i djeluje složno s ciljem počinjenja jednog ili više teških kaznenih djela ili kaznenih djela utvrđenih na temelju ove Konvencije, a u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi“ (Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece, NN 14/2002., čl.2). Nadalje, počinitelje možemo podijeliti u dvije kategorije: organizirane kriminalne skupine i oportunističke počinitelje trgovanja ljudima. Organizirane kriminalne skupine uključuju upravljački tip, koji vlada sigurnošću u zajednici ili teritoriju strahom i nasiljem te mogu biti uključene u više nezakonitih tržišta, ili poslovni tip gdje tri ili više počinitelja surađuju u procesu trgovanja ljudima kao ključnoj komponenti njihovih kriminalnih aktivnosti. Dok oportunistički počinitelji trgovanja ljudima uključuju oportunistička udruženja trgovaca ljudima gdje dva trgovca ljudima rade zajedno ili ako je više trgovaca koji zajedno rade na jednom kaznenom djelu, te individualne trgovce ljudima koji djeluju sami (Global Report on Trafficking in Persons, 2022.).

Kazneni zakon RH propisuje sljedeće: „Tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili

radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.“ (Kazneni zakon, NN 84/2021., čl.106, st.1). U slučaju trgovanja djecom Kazneni zakon ističe: „Kaznom iz stavka 1. ovog članka kaznit će se tko vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima dijete, ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad djetetom radi iskorištavanja njegovog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njegovog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka ili za nezakonito posvojenje, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima.“ (Kazneni zakon, NN 84/2021., čl.106, st.2). Počinitelj u slučaju trgovanja djecom „će se kazniti kaznom od tri do petnaest godina“ (Kazneni zakon, NN 84/2021., čl.106, st.3).

U skladu sa svim navedenim, trgovanje ljudima je širok, dubok i složen pojam koji sadrži pitanja migracija, ljudskih prava, kriminala, ravnopravnosti spolova, diskriminacije, radne snage i socijalnih prava, kao i moralnih posljedica. No, bitno ga je razlikovati od pojma krijumčarenja jer, iako ima neke zajedničke karakteristike s krijumčarenjem migranata, postoje i bitne razlike. Prva razlika je ta da se krijumčarenje migranata (eng. *smuggling*) odnosi na osobe koje su dobrovoljno dale pristanak i dolazi do ilegalnog prelaska državne granice (kazneno djelo protiv države), dok kod trgovanja ljudima (engl. *trafficking*) pristanak je irelevantan jer dolazi do kršenja temeljnih ljudskih prava (kazneno djelo protiv osobe). Nadalje, krijumčarenje je uvijek međunarodno i prestaje kada migranti stignu na odredište i usluga prebacivanja je plaćena, dok trgovanje ljudima ne mora biti međunarodno (može biti na drugi kontinent, drugu zemlju ili drugo mjesto u istoj zemlji) i uključuje iskorištavanje žrtava te se odnos između žrtve i trgovca nastavlja (Bjelici, 2001., prema Belušić i sur., 2006.).

3. UZROCI TRGOVANJA LJUDIMA

Velike socijalne transformacije tijekom modernog doba rasprostranjuju svoje prednosti koje su se istodobno ispostavile i kao njihove mane. Primjerice, u procesu globalizacije ukidanje ograničenja protoka usluga, robe i ljudi diljem svijeta olakšava i nepoželjne pojave kao što je trgovanje ljudima (Krznar, 2014.).

Među uzrocima trgovanja ljudima ubrajamo ekonomske i socijalne nedostatke, povećan postotak siromaštva i nezaposlenosti, diskriminirajuće radne prakse, niske plaće, nasilje, patrijarhalne strukture u društvu, manjak socijalne podrške samohranim majkama, disfunkcionalne obitelji i loši obiteljski odnosi, prisustvo vojske te smanjenje značaja međunarodnih granica i političkih entiteta (Belušić i sur., 2006.). Također, kao uzroke možemo istaknuti i nejednakosti unutar pojedine zemlje, kao i nejednakosti između zemalja, neodgovarajuću zakonsku regulativu, restriktivnu imigracijsku politiku i porast u potražnji jeftine radne snage (Europski parlament, 2023., prema Human Rights and Human Trafficking, 2014.).

Pojava ovog fenomena objašnjava se pomoću push i pull faktora, gdje su push faktori čimbenici koji žrtve tjeraju na odlazak iz njihovog okruženja, primjerice nezaposlenost, nedostatak izobrazbe, siromaštvo, diskriminacija spolova, nasilje u obitelji itd. S druge strane, pull faktore možemo opisati kao čimbenike koji zbog svojih (nepostojećih) prednosti privlače žrtve u novo okruženje, primjerice mogućnost zaposlenja i financijske naknade, poboljšanje socijalnog položaja i tretmana, zamišljeni „glamurozni život“ svakodnevne Zapadne Europe itd. (Matak i Vargek, 2012.).

4. STATISTIKA

4.1. Statistički podaci za Europu

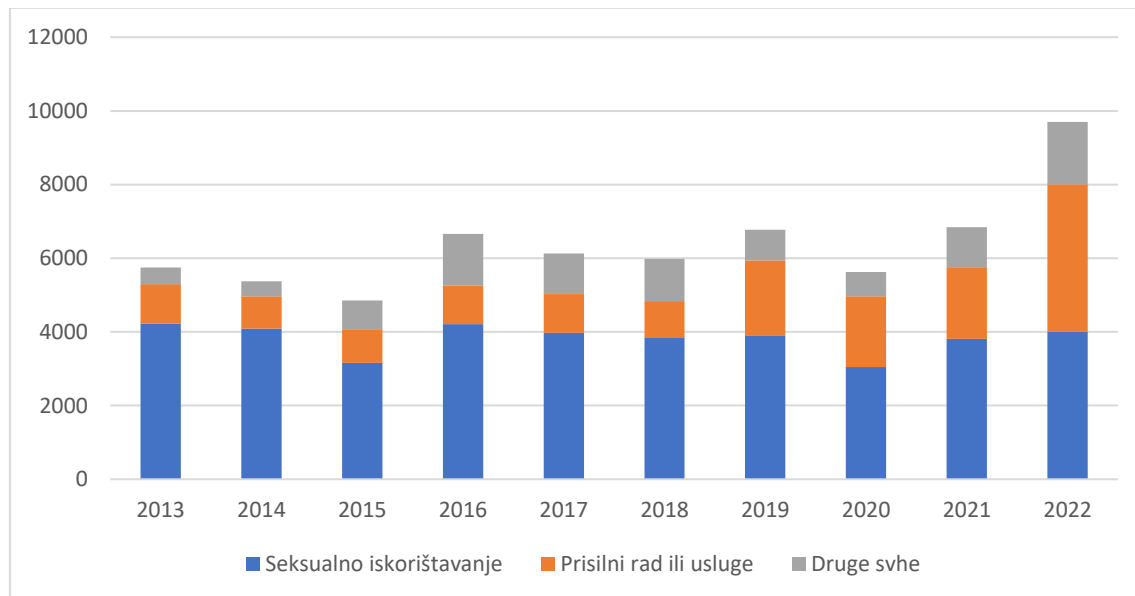
Podaci iz izvještaja diljem svijeta pokazuju očite trendove u trgovanju ljudima, iako su ponekad međusobno neusporedivi zbog prirode podataka, različitih definicija, perspektiva i metodologije prikupljanja podataka (Krznar, 2014.). Prema procjenama, oko 24,9 milijuna ljudi postalo je žrtvama trgovanja ljudima, što donosi profit veći od 150 milijardi

dolara godišnje (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024.). Top pet zemalja podrijetla žrtava na svijetu su Nigerija, Brazil, Kina, Vijetnam i Rusija, a u Europskoj uniji su Rumunjska, Bugarska, Nizozemska, Mađarska i Poljska (Europarl, 2016.). Prema podacima Eurostata iz 2021. godine, od registriranih žrtava trgovanja ljudima u EU, njih 44 % su državljani iste države članice EU, 15 % su državljani drugih država EU, dok je njih 41 % državljani zemalja izvan EU (Europarl, 2023.). S obzirom na navedene promjene unutar EU, značajno se povećava broj žrtava izvan EU i trenutno je njihov broj viši od žrtava s državljanstvom EU (37 %) (European Commission, 2024.).

Svake godine u EU registrirano je više od 5 000 žrtava trgovanja ljudima, kao što se može vidjeti u Grafu 4.1. Također, prema procjenama godišnji troškovi trgovanja ljudima u Europskoj uniji iznose oko 2,7 milijardi eura (Europska komisija, 2022.).

Graf 4.1.

Registrirane žrtve trgovanja ljudima u EU

Izvor: Eurostat, 2024.

Prema prethodno prikazanom grafu vidimo broj registriranih žrtava trgovanja ljudima i njihovih oblika iskorištavanja u razdoblju od 2013. do 2022. godine. Tijekom godina

najveći je broj žrtava trgovanja ljudima sa svrhom seksualnog iskorištavanja, dok se drugi oblici značajno manje pojavljuju. Međutim, potrebno je istaknuti da 2022. godine dolazi do jednakog udjela žrtava trgovanja ljudima u svrhu prisilnog rada ili usluga i u svrhu seksualnog iskorištavanja.

U Grafu 4.1. trgovanje ljudima podijeljeno je na tri oblika: seksualno iskorištavanje, prisilni rad ili usluge i druge svrhe, tj. ostalo. U sljedećoj tablici možemo vidjeti po redu pet država Europske unije koje tijekom razdoblja od 2013. do 2022. godine imaju najveći broj zabilježenih žrtava trgovanja ljudima po određenom obliku iskorištavanja.

*Tablica 4.1.
Države s najvećim brojem žrtava trgovanja ljudima*

Seksualno iskorištavanje	Prisilni rad ili usluge	Druge svrhe
Francuska	Njemačka	Italija
Italija	Francuska	Nizozemska
Njemačka	Italija	Švedska
Nizozemska	Nizozemska	Rumunjska
Rumunjska	Poljska	Njemačka

Izvor: Eurostat, 2024.

Prema podacima Europske komisije (2024.) većina žrtava u EU su ženskog spola, a najčešće se trgovanje odvija u svrhu seksualnog iskorištavanja. U 2013. i 2014. godini, prema izvješću Europske komisije, zabilježeno je 15 846 slučajeva za koje je dokazano ili se sumnja na trgovinu ljudima, od čega su 76 % djevojčice ili žene, te 67 % osoba su žrtve trgovine u svrhu seksualnog iskorištavanja, od kojih su 95 % žene. 21 % u svrhu prisilnog rada, od kojih su 74 % muškarci, te 12 % za ostale radnje (prosjačenje, uklanjanje organa, prisilan rad u domaćinstvu) (Europarl, 2017.). Posljednjih godina udio muških žrtava više se nego udvostručio (European Commission, 2024.).

Posebno ranjiva skupina, koja ima teške i trajne fizičke i psihološke posljedice, su djeca. Ona predstavljaju gotovo četvrtinu svih žrtava trgovine ljudima u EU. Nadalje, s obzirom na spol, djevojčice čine oko 78 % žrtava, te približno 75 % svih dječjih žrtava unutar EU

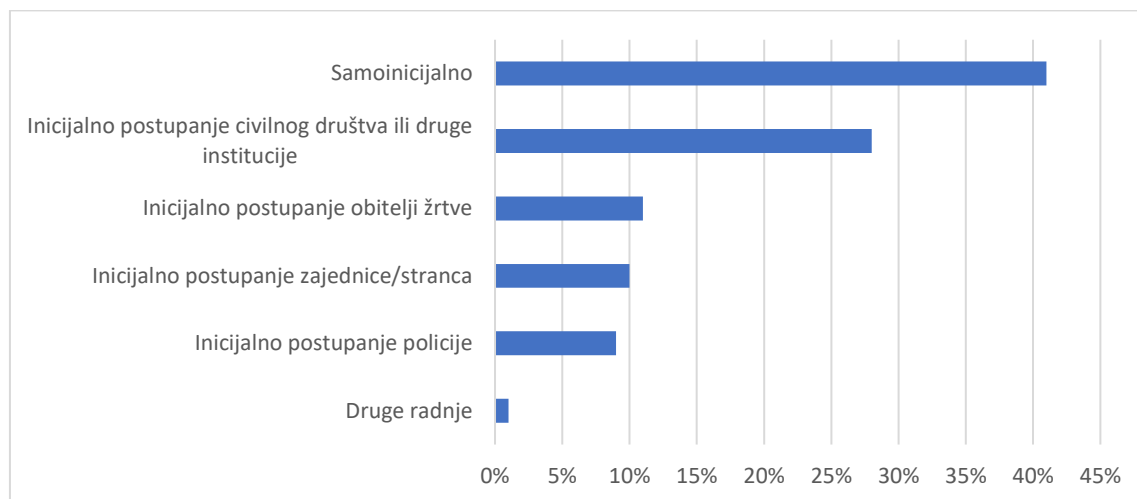
su građani EU (Europarl, 2021.).

Također, s obzirom na spol, možemo istaknuti još jednu razliku u području trgovanja ljudima. Naime, djevojčice i žene imaju tri puta veću vjerojatnost da dožive eksplicitno ili ekstremno fizičko nasilje u usporedbi s dječacima i muškarcima, te je, s obzirom na dob, dva puta veća šansa nasilja kod djece (Global Report on Trafficking in Persons, 2022.).

Podaci GLOTIP (2022.) prikazuju postotak osoba ili institucija koje su napravile inicijalni korak za identifikaciju žrtava trgovanja ljudima tijekom razdoblja između 2012. i 2022. godine. Naime, u Grafu 4.2. možemo vidjeti da je najveći broj žrtava samoinicijativno identificirano.

Graf 4.2.

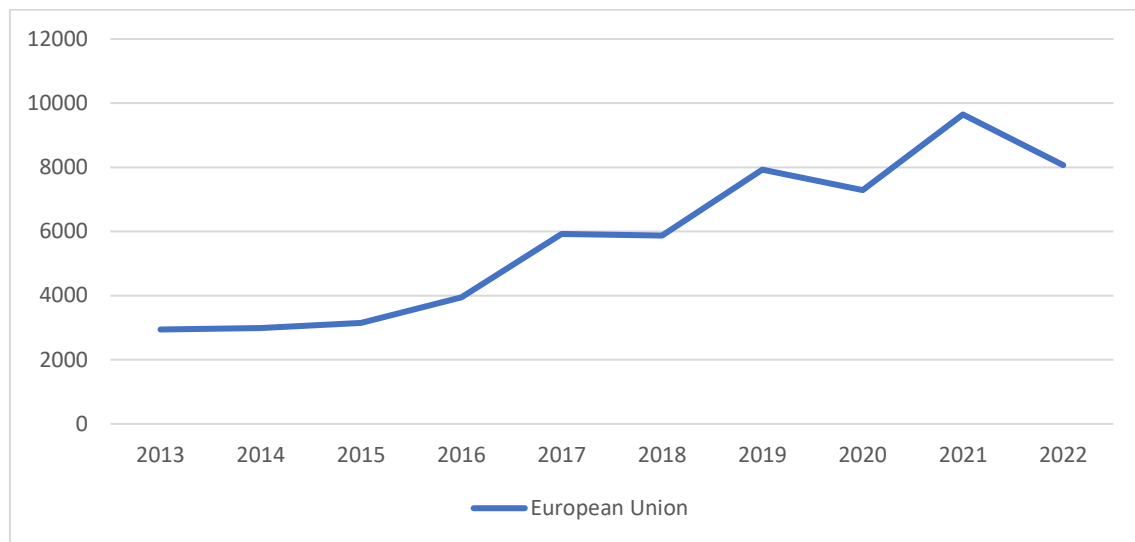
Obrasci otkrivanja slučajeva trgovanja ljudima (2012. – 2022.) Graf 4.2.

Izvor: Global Report on Trafficking in Persons, 2022.

S druge strane, u narednom Grafu 4.3. prikazan je broj osoba uključenih u trgovanje ljudima u EU u razdoblju od 2013. do 2022. godine, gdje možemo vidjeti njegov postepeni porast.

*Graf 4.3.
Osobe uključene u trgovanje ljudima u EU*

Izvor: Eurostat, 2024.

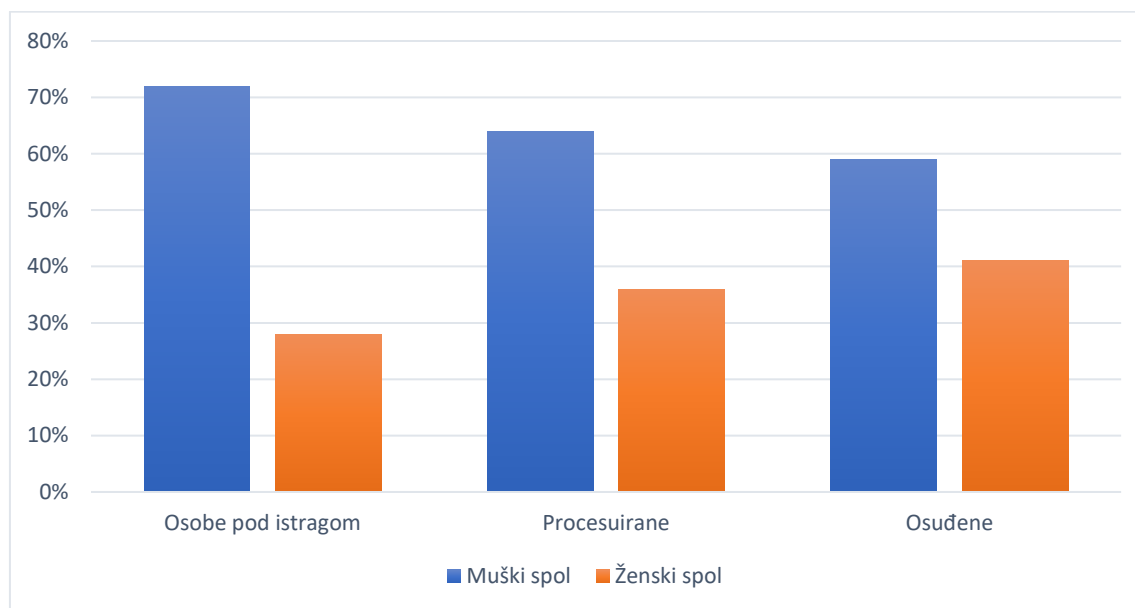
S obzirom na tipove strukture trgovanja ljudima u razdoblju između 2012. i 2020. godine, najveći udio počinitelja trgovanja ljudima su iz poslovnog tipa organiziranih kriminalnih skupina (46 %). 23 % počinitelja su iz upravljačkog tipa organiziranih kriminalnih skupina, 21 % iz oportunističkih udruženja, dok je 10 % njih individualni trgovci ljudima (Global Report on Trafficking in Persons, 2022.).

Većina počinitelja trgovanja ljudima u EU su državljani EU te iste nacionalnosti kao i njihove žrtve. S obzirom na spol počinitelja, više od tri četvrtine počinitelja su muškarci (European Commission, 2024.). U 2022. godini u broju osoba uključenih u trgovanje ljudima u EU bilo je 6 022 osoba muškog spola, dok je 1 818 osoba ženskog spola (Eurostat, 2024.).

Međutim, iako je muškaraca brojčano više, žene koje su pod istragom zbog trgovanja ljudima statistički su značajno više osuđene od muškaraca, što možemo vidjeti u sljedećem Grafu 4.4.

Graf 4.4.

Osobe pod istragom, procesuirane, osuđene za trgovanje ljudima, 2020. godine

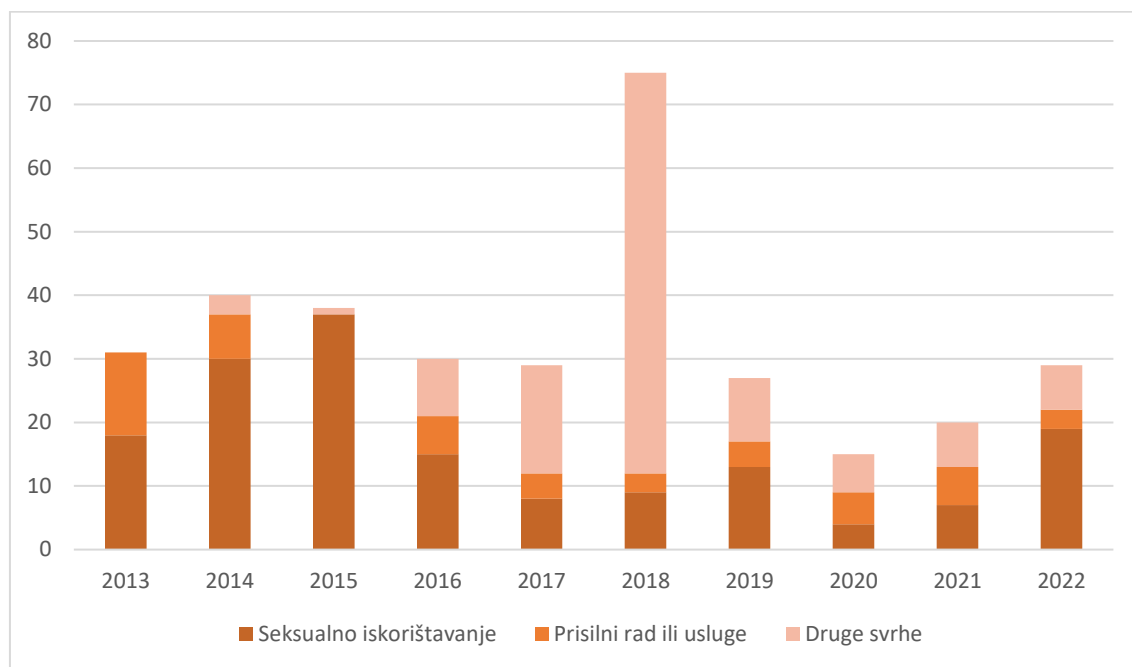
Izvor: Global Report on Trafficking in Persons, 2022.

4.2. Statistički podaci za Republiku Hrvatsku

Prema dostupnim statističkim podacima za Republiku Hrvatsku, iako je poznata kao tranzitna zemlja, dolazi do promjena u posljednjem desetljeću. Naime, od 2013. godine, ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, češće se spominje kao zemlja porijekla/odredišta (Munivrana Vajda i sur., 2016.). Nakon ratifikacije Konvencije UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i dva pripadajuća protokola 2002. godine, Republika Hrvatska posjeduje podatke o broju identificiranih žrtava trgovanja ljudima.

U narednom Grafu 4.5. prikazane su žrtve trgovanja ljudima i njihovi oblici iskorištavanja u Republici Hrvatskoj.

Graf 4.5.
 Žrtve trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj

Izvor: Eurostat, 2024.

Godine 2023. identificirano je 21 žrtava trgovanja ljudima, od kojih je osam žrtava trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, a ostalih trinaest žrtava trgovanja ljudima iskorištavano je u više svrha. Njih 14 je ženskog spola, 7 muškog spola, 11 djece i 9 osoba stranih državljanstava (U.S. Department of State, 2024.). Prema dostupnim statističkim podacima, možemo vidjeti da se godišnji broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima kreće između 20 i 40. Od 2002. do 2023. godine ukupan broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima iznosi 468 (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, 2018., Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024., U.S. Department of State, 2024.). 2018. godine identificirano je 76 žrtava od kojih je 14 državljana Republike Hrvatske, po jedan državljanin iz Republike Srbije, Republike Bosne i Hercegovine i Republike Slovačke te čak 59 državljana Kine (Tajvan). Izuzev 2018. godine, gdje je uz pomoć međunarodnog kriminalističkog istraživanja identificirano 59 žrtava trgovanja ljudima u svrhu činjenja protupravnih radnji, broj identificiranih slučajeva trgovanja ljudima tijekom drugih

godina je oko 20 (Milković, 2021.).

U svijetu, pa i u Republici Hrvatskoj, 2020. godine identificirano je značajno manji broj žrtava iz inozemstva nego prije godinu dana, te se taj broj sljedećih godina ponovno povećava. Neka nacionalna izvješća sugeriraju da su ograničenja kretanja koja proizlaze iz mjera suzbijanja bolesti COVID-19 doprinijela ovom trendu (National Rapporteur on Trafficking in Persons and Sexual Violence against Children, 2022., Royal Thai Government Country's, 2021., prema Global Report on Trafficking in Persons, 2022.).

Naime, bitno je istaknuti da je najveći broj identificiranih žrtava državljani Republike Hrvatske. U razdoblju od 2016. do 2022. godine, od sveukupno 225 žrtava trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, njih 134 su njezini državljani. Kao jedan od godišnjih primjera možemo navesti 2022. godinu, gdje je od ukupno 29 identificiranih žrtava, njih 21 hrvatski državljani (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024.).

Nadalje, najveći je broj žena mlađe životne dobi (11 do 30 godina) s ciljem seksualnog iskorištavanja (Milković, 2021.). U skladu s time, Hrvatska policija je na teritoriju svih policijskih uprava u periodu od 24. do 30. listopada 2022. godine provodila akcijske dane po EMPACT prioritetu (Joint Actions Days, Trafficking in Human Beings). Cilj projekta bio je suzbijanje spolne eksploatacije i činjenje protuzakonitih radnji, također, otkrivanje organiziranih kriminalnih grupa i visoko procijenjenih meta. U navedenom periodu identificirano je sveukupno 16 žrtava trgovanja ljudima. Sve žrtve su ženske osobe s hrvatskim državljanstvom, koje su u vrijeme eksploatacije imale od 14 do 20 godina. Osumnjičena osoba za njihovu seksualnu eksploataciju je muškarac hrvatskog državljanstva starosti 21 godinu (Ministarstvo unutarnjih poslova Ravnateljstvo policije, 2022.).

Prema dostupnim statističkim podacima u RH, Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine (2024.) ističe mlade osobe od 19 do 30 godina kao ciljanu skupinu (oko 80 %) te spolnu eksploataciju i činjenje protuzakonitih radnji kao ključne oblike eksploatacije (oko 68 %).

5. ZAKONODAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE

U Republici Hrvatskoj okvir koji pruža podršku, zaštitu i formalnu identifikaciju žrtava trgovanja ljudima naziva se nacionalni referalni sustav koji se temelji na međunarodnim, europskim i nacionalnim dokumentima. Navedeni sustav naglašava humanitarni pristup u odgovarajućem pružanju pomoći i skrbi žrtvama, koji je utemeljen „na poštivanju temeljnih ljudskih prava žrtava trgovanja ljudima i osiguravanju pomoći i zaštite kroz siguran smještaj, psihosocijalnu, zdravstvenu, pravnu pomoć i pravo na siguran povratak u zemlju porijekla“ (Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, 2020.).

5.1. Međunarodni dokumenti

S ciljem razvijanja nacionalne politike za borbu protiv trgovanja ljudima i svojeg nacionalnog referalnog sustava, Republika Hrvatska ratificirala je najznačajnije međunarodne dokumente. Prvi važan dokument na području trgovanja ljudima koji je ratificirala i s kojim su započeli međunarodni naponi za borbu protiv trgovanja ljudima je Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i njezina dva pripadajuća protokola (Protokol o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom te Protokol protiv krijumčarenja migranata po zemlji, moru i zraku). Nadalje, ratificirani su dokumenti koji su nastali 2000. godine kao reakcija na iskorištavanje djece: Konvencija o pravima djeteta, te Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (Milković, 2020.). Posljednji ratificirani dokument na međunarodnoj razini, Protokol Međunarodne organizacije rada na Konvenciju o prisilnom radu, nastao je 2014. godine s ciljem borbe protiv svih oblika prisilnog rada. U europskom okviru aktivnosti u borbi protiv trgovanja ljudima slijede sljedeći navedeni dokumenti koje je RH ratificirala: Konvencija Vijeća Europe o djelovanju protiv trgovanja ljudima/Konvencija iz Varšave (iz 2005. godine, stupa na snagu 2008.), Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (2007.), Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti žrtava te zamjenska Okvirna odluka Vijeća 2002/629/JHA (2011.) (Ruiz i sur., 2019.). Također, Vlada Republike Hrvatske, s

obzirom na globalni problem koji uzrokuje trgovanje ljudima surađuje s policijom na regionalnoj i međunarodnoj razini u provedbi zakona. Suradnja je osnovana na temelju bilateralnih sporazuma sa stranim vladama kao što su EUROPOL i INTERPOL, s kojima je provela niz projekata (Ministarstvo unutarnjih poslova, 2024.).

5.2. Nacionalni referalni sustav

Spomenuti nacionalni referalni sustav za stvaranje različitih alata za rješavanje problematike trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj strukturiran je od tri institucije: Nacionalni koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima, Nacionalni odbor za borbu protiv trgovanja ljudima i Operativni tim Nacionalnog odbora za borbu protiv trgovanja ljudima (European Commission, 2024.).

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima osnovala je 9. svibnja 2002. godine Vlada Republike Hrvatske kao strateški i operativni odbor u borbi protiv trgovanja ljudima. Nacionalni odbor sastaje se dva puta godišnje i čine ga imenovani predstavnici svih relevantnih tijela državne uprave i nevladinih organizacija. Predsjednik odbora je po funkciji, također, potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske, koji je nadležan za društvene djelatnosti i ljudska prava. Nadalje, funkciju nacionalnog koordinatora obavlja, po položaju predstojnik vladinog Ureda za ljudska prava, čija je zadaća operativno vođenje rada i koordinacija Nacionalnog odbora. Po pitanju tajništva Nacionalnog odbora, ono ima ulogu praćenja provedbe zadataka i zaključaka Nacionalnog odbora te je u okviru Ureda za ljudska prava. Zadaće Nacionalnog odbora su utvrđivanje političkih smjernica, davanje mišljenja, prijedloga i uputa, donošenje i usvajanje posebnih provedbenih dokumenata, određivanje konkretnih zadataka mjerodavnim tijelima te nadziranje provedbe mjera utvrđenih Nacionalnim programom za suzbijanje trgovanja ljudima i pripadajućim Operativnim planom (Kovčo Vukadin i Veber, 2006.).

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima ima svoj Operativni tim koji je osnovan za rješavanje operativnih problema kod specifičnih slučajeva trgovanja ljudima i koordinaciju zadataka svih koji su uključeni u rješavanje. Članovi Operativnog tima su

predstavnici relevantnih javnih institucija i nevladinih organizacija, koji se sastaju mjesečno radi razmjene svojih radnji na suzbijanju trgovanja ljudima (European Commission, 2024.).

Nacionalni koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima, također, je i voditelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Njegov položaj je utvrđen odlukom Vlade u 2012. godini. On vodi i koordinira aktivnosti povezane sa suzbijanjem trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, najmanje jednom mjesečno presjeda Operativnim timom Nacionalnog odbora, član je EU mreže nacionalnih izvjestitelja unutar Europske komisije, te sudjeluje u neformalnoj mreži nacionalnih koordinatora jugoistočne Europe (European Commission, 2024.).

S ciljem razvijanja učinkovitog sustava suzbijanja trgovanja ljudima potrebna je njegova konstantna nadogradnja i prilagodba dobroj praksi i novootkrivenim trendovima unutar ove problematike te se stoga donose brojni strateški i operativni dokumenti. Dokumente koje je bitno istaknuti su Nacionalni planovi za suzbijanje trgovanja ljudima iz 2002. godine, Nacionalni program za suzbijanje trgovanja ljudima od 2005. do 2008. godine (s pripadajućim operativnim planom), Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja djecom 2005. do 2007. godine, Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2009. do 2011. godine, Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine te Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine. S obzirom na završetak posljednjeg Nacionalnog plana, izrađen je (čeka se odobrenje) novi Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine i njezov popratni Akcijski plan, koji bi trebao biti u potpunosti usklađen s EU strategijom suzbijanja trgovanja ljudima za razdoblje od 2021. do 2025. godine (Vlada Republike Hrvatske – Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2022.). EU strategija usmjerena je na sprječavanje kriminaliteta, privođenje počinitelja trgovanja ljudima pravdi te na osnaživanje i zaštitu žrtava. Također, značajna mjera ove strategije je nadovezivanje, evaluacija i preispitivanje svrsishodnosti Direktive o suzbijanju trgovine ljudima iz 2011. godine kojom je osigurana pravna osnova za kaznenopravni odgovor i standarde potpore i zaštite žrtava (Europarl, 2024.). Drugim riječima, strategija

predlaže promjene u nizu radnji vezanih za pet područja:

1. Prevencija, zaštita i kazneni progon – provedba namjenskog financiranja (primjerice na rodno specifične i aspekte osjetljive na djecu), provedba istraživanja o procjeni Direktive o suzbijanju trgovine ljudima i mogućnosti njezine revizije, osiguranje adekvatnog financiranja za borbu protiv trgovanja ljudima unutar i izvan EU

2. Smanjenje potražnje koja potiče trgovanje ljudima – procjena mogućnosti da korištenje usluga žrtava trgovanja ljudima postane kazneno djelo te učinkovitijih sankcija za poslodavce, izrada zakonskog prijedloga o održivom i odgovornom korporativnom upravljanju, organizacija preventivne kampanje usmjerene na visokorizične sektore i okruženja, predlaganje smjernica o pažnji na prisilan rad

3. Uništavanje kriminalnog modela s ciljem zaustavljanja iskorištavanja žrtava – unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka, olakšavanje stvaranja grupe specijaliziranih tužitelja protiv trgovanja ljudima, poboljšanje koordinacije službi za provedbu zakona u međunarodnim slučajevima, promicanje razmjene najboljih praksi s privatnim sektorom i digitalnom industrijom

4. Zaštita, podrška i osnaživanje žrtava trgovanja ljudima – izgradnja kapaciteta i razmjena najboljih praksi za identifikaciju žrtava trgovanja ljudima (primjerice financiranje obuka), kao i razmjena najboljih praksi u području reintegracije žrtava, unaprjeđenje suradnje prema europskom mehanizmu upućivanja, omogućiti financijsku potporu specijaliziranim skloništima (primjerice fondovi za azil, migraciju i integraciju), razvijanje suradnje s Europskim gospodarskim i socijalnim odborom i odborom regija kako bi se poboljšao učinak akcija protiv trgovanja ljudima na lokalnoj i regionalnoj razini, osigurati financiranje nevladinih organizacija u zemljama partnerima izvan EU za podršku psihosocijalnim potrebama žrtava, unaprijediti partnerstva sa zemljama koje nisu članice EU radi osiguranja da su prava žrtava zajamčena tijekom procesa povratka

5. Međunarodna dimenzija – usvojiti Akcijski plan EU protiv krijumčarenja migranata (2021. - 2025.), unaprjeđenje suradnje sa zemljama podrijetla i zemljama tranzita žrtava

koje nisu članice EU, te s međunarodnim, regionalnim partnerima i organizacijama, upotrebljavati posvećene dijaloge o ljudskim pravima i sigurnosti u suradnji s partnerskim zemljama, unaprijeđenje suradnje s Vijećem Europe, podržati sustavni angažman Europske službe za vanjsko djelovanje u delegacijama EU u određenim zemljama redovitom komunikacijom, djelovanjem i razmjenom informacija (Europarl, 2024.).

Europska komisija objavila je zakonodavni prijedlog za reviziju Direktive o borbi protiv trgovanja ljudima krajem 2022. godine. Sukladno tome, međuinstitucionalni dogovor postignut je 23. siječnja 2024. te je akt potpisan 13. lipnja 2024. godine (Europarl, 2024.).

Navedeni nacionalni planovi sadrže razrađene aktivnosti s predviđenim nositeljima, sunositeljima, rokovima, potrebnim sredstvima i pokazateljima provedbe. Područja koja obuhvaćaju nacionalni planovi su normativni okvir, identifikacija žrtvi trgovanja ljudima, praćenje postupaka kao što su otkrivanje, procesuiranje i sankcioniranje kaznenih djela koja su povezana s trgovanjem ljudima, potrebna pomoć i adekvatna zaštita žrtvi, prevencija, obrazovanje i podizanje javne svijesti o trgovanju ljudima (javne kampanje, okrugli stolovi), međunarodna i/ili regionalna suradnja te koordinacija aktivnosti (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, 2018.). Također, u navedenim planovima naglašena je potrebna edukacija ciljanih skupina za prepoznavanje potencijalnih žrtava, primjerice policijskih službenika, odvjetnika, radnika obiteljskih centara i Hrvatskih zavoda za socijalni rad, predstavnika nevladinih organizacija, djelatnika Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, radnika u uslužnim djelatnostima i drugih skupina (European Commission, 2024.). Navedenu potrebu za edukacijom Hrvatski Crveni križ surađujući s Britanskim Crvenim križem, Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske i Međunarodnim centrom za razvoj migracijskih politika iz Beča provodi u okviru projekta PROTECT kako bi doprinijeli unaprijeđenju sustava identifikacije, zaštite i pomoći žrtvama trgovanja ljudima (Stiplošek i Vudrić, 2016.).

Nadalje, kreirani su adekvatni zakonski okviri utemeljeni na potpisanim međunarodnim dokumentima koji se bave ovim područjem: Kazneni zakon (NN 110/97, 27/98, 129/00,

51/01 i 105/04, 84/05, 71/06 i 152/08, 125/11, 144/12), Zakon o kaznenom postupku (NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 62/03, 58/02, 143/02, 115/06, 152/08), Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (NN 88/01, 12/02, 33/05, 48/05, 76/07), Zakon o sudovima za mladež (NN 111/97, 27/98, 12/02), Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03), Zakon o zaštiti svjedoka (NN 163/03), Zakon o strancima (NN 130/11, 74/13, 69/17 i 46/18), Zakon o sprječavanju pranja novca (NN 69/97, 106/97, 114/01, 117/03, 142/03, 189/03), Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima (NN 178/04), Zakon o azilu (NN 79/07, 88/10), te Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 80/08). Također, kao bitne dokumente možemo navesti i Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje (2018.), Pravilnik o postupanju s državljanima trećih zemalja (NN 68/2018.) te Pravilnik o besplatnoj pravnoj pomoći u procesu povratka (NN 57/18.) (European Commission, 2018., prema Milković, 2020.).

Uz navedene nacionalne strateške dokumente, uvedena su i tri pripadajuća protokola koja su ključna za rad na području trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj. Sustav suzbijanja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj uključiva angažiranost i međusustavnu suradnju nadležnih tijela državne uprave, Hrvatskog Crvenog križa i organizacija civilnog društva. Postupak se odvija od samog trenutka identifikacije žrtve trgovanja ljudima do integracije u društvo.

1. Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima (2020.)

U navedenom protokolu utvrđuje se postupak postupanja tijekom identifikacije, osiguravanja zaštite i pomoći žrtvama trgovanja ljudima, kao i nositelja tih obveza. U postupku se osiguravaju siguran smještaj, medicinska pomoć, psihosocijalna podrška, humanitarna i pravna pomoć, siguran povratak, reintegracija/integracija i drugi potrebni oblici pomoći.

Prilikom identifikacije žrtve trgovanja ljudima nadležnost ima Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP), koje surađuje s Hrvatskim Crvenim križem i organizacijama civilnog društva. U slučaju da je žrtva dijete, MUP surađuje s ministarstvom nadležnim za poslove socijalne skrbi (trenutno Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne

politike) i organizacijama civilnog društva. Nacionalni koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima MUP-a, prilikom nastupanja sumnje na temelju niza indikatora na potencijalnu žrtvu trgovanja ljudima, odmah obavještava nadležnog koordinatora mobilnih timova. Status žrtve trgovanja ljudima dodjeljuje se odlukom natpolovičnom većinom prisutnih članova operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima. Kada osoba dobije status žrtve, može izabrati želi li program pomoći i zaštite mobilnih timova. Svaki mobilni tim sačinjen je od educiranih predstavnika Hrvatskih zavoda za socijalnu skrb, Hrvatskog Crvenog križa i organizacija civilnog društva, koji su završili specijaliziranu obuku za pružanje pomoći i zaštite žrtvama trgovanja ljudima te su imenovani od strane nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima na vrijeme od dvije godine. Mobilni timovi, nakon što su obaviješteni od strane koordinatora mobilnih timova, odlaze na mjesto identifikacije radi obavljanja inicijalnog razgovora i pružanja osnovnih oblika pomoći i zaštite. Tijekom inicijalnog razgovora članovi mobilnog tima pokušavaju uvidjeti hitne potrebe žrtve i pružiti joj informacije o njenim pravima. Ono može obuhvaćati organiziranje hitne medicinske pomoći, osiguravanje prijevoza i privremeni oblik smještaja tijekom razdoblja razmišljanja o odluci za prihvaćanje programa pomoći i zaštite (odrasla osoba mora donijeti odluku u roku od 60 dana, dok dijete mora u roku od 90 dana) u nacionalnom skloništu, privatnom ili alternativnom smještaju (djeca se, također, smještaju u udomiteljske obitelji) do reintegracije u društvo, osiguravanje prehrane, osnovne odjeće i obuće te odmora, obavljanje osobne higijene i druge oblike individualne pomoći. Također, bitno je naglasiti da bilo koje prihvaćanje pružanja pomoći i zaštite ne podrazumijeva suradnju s kaznenim tijelima, te su njihovi osobni podaci tajni. Trenutno u Republici Hrvatskoj postoje četiri mobilna tima u četiri hrvatska grada: Zagreb, Split, Rijeka i Osijek, koji djeluju regionalno te im je nadležnost određena prema mjestu identifikacije žrtve (Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, 2020.). Mobilni timovi moraju biti dostupni 24 sata i rade *pro bono*, ali dobivaju nadoknadu za troškove prijevoza. Također, Republika Hrvatska, pod vodstvom nevladinih organizacija, ima jedno specijalizirano sklonište za djecu žrtve trgovanja ljudima (kapacitet smještaja je petero djece) i jedno specijalizirano sklonište za odrasle žrtve trgovanja ljudima (kapacitet smještaja pet odraslih osoba

odvojenih prema spolu), koja su financirana iz državnog proračuna (European Commission, 2024.). Skloništa su 2023. godine smjestila tri odrasle žrtve i dvoje djece (U.S. Department of State, 2024.). Prilikom prihvaćanja programa pomoći i zaštite te donošenja odluke o ostanku u Republici Hrvatskoj, strani državljanin dobiva pravo na dozvolu privremenog boravka iz humanitarnih razloga u trajanju od godinu dana s mogućnošću produljenja (Zakon o strancima, prema Stiplošek i sur., 2016.).

2. Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima (2020.)

Svrha nastanka Protokola o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima je utvrđivanje načina postupanja tijekom dobrovoljnog povratka žrtava te određivanje nositelja tih obveza. Protokol pod pojmom povratak žrtava trgovanja ljudima podrazumijeva „povratak stranih državljana koji su identificirani u Republici Hrvatskoj u zemlju povratka, kao i povratak hrvatskih državljana identificiranih izvan granica Republike Hrvatske u Republiku Hrvatsku“. Nadležnost za organizaciju navedenih postupaka ima Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) ili, u slučaju djeteta/odrasle osobe pod skrbništvom, za povratak je odgovorno ministarstvo za socijalnu skrb. Odluka o povratku je dobrovoljna odluka žrtve ili njezinog skrbnika. Prije donošenja odluke žrtve ili skrbnika (u slučaju djeteta/odrasle osobe pod skrbništvom) o povratku obavlja se procjena rizika i sigurnosti žrtve i njezine obitelji prilikom njezinog povratka. Navedenu procjenu MUP provodi surađujući s međunarodnim organizacijama, nadležnim državnim tijelima, organizacijama civilnog društva, Hrvatskim Crvenim križem, ministarstvom nadležnim za poslove socijalne skrbi (žrtva djeteta ili odrasla osoba pod skrbništvom) te sa žrtvom. Prilikom procjenjivanja utvrđuju se obiteljske i društvene okolnosti žrtve, naziv organizacije/ime osobe koja prihvaća žrtvu, mogućnost sigurnog povratka u zemlju i njezin smještaj, te okolnosti kaznenog djela i počinitelja. Tijekom samog postupka povratka osigurani su potrebni putni dokumenti i organizirano je sigurno putovanje žrtve. Ukoliko je potrebno, organizira se zdravstveni pregled, te tijekom povratka u zemlju pratnja policijskih službenika (s civilnom odjećom i vozilom) ili skrbnika (u slučaju da je žrtva djeteta/odrasla osoba pod skrbništvom).

3. Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima (2020.)

Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2012. godine, izrađen je sukladno s Nacionalnim planom za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2009. do 2011. godine, s ciljem nadogradnje postojećeg sustava kako bi se odgovorilo na sve potrebe žrtava trgovanja ljudima. Izrada je provedena uz pomoć radne skupine koju su činili predstavnici nadležnih resornih tijela: Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ureda za ljudska prava, Hrvatskog Crvenog križa i mreže nevladinih organizacija PETRA (Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, 2020.). Svrha Protokola o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima je utvrđivanje načina postupanja i nadležnosti nositelja obveza u slučajevima (re)integracije žrtava trgovanja ljudima. Nadležnost za područje (re)integracije žrtava trgovanja ljudima ima:

1. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (trenutno Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike) - S područja zdravstva žrtve ostvaruju prava iz zdravstvene zaštite i dobivaju obvezno zdravstveno osiguranje. Dok s područja socijalne skrbi ostvaruju prava iz sustava socijalne skrbi. Nadležni Hrvatski zavod za socijalni rad žrtvama osigurava usluge savjetovanja koje su usmjerene na savladavanje teškoća i uključivanje u društvo. Primjerice, pomoć kod pronalaska novog radnog mjesta, mjesta stanovanja, uspostavljanja uvjeta za daljnji razvoj osobnih mogućnosti, pravo na novčanu naknadu. Također, nadležni HZSR žrtvi pomaže prilikom ostvarivanja svih prava u suradnji s organizacijom civilnog društva koja joj pruža skrb.
2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (trenutno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih) - Sukladno zakonu žrtvama je omogućeno uključivanje na redovno osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.
3. Hrvatski zavod za zapošljavanje – Žrtva prilikom prijave na zavod dobiva pravo na informacije i stručnu pomoć pri zapošljavanju, profesionalnom usmjeravanju te obrazovanju prema potrebama tržišta rada.

Na kraju važno je istaknuti da je Republika Hrvatska trebala 2022. godine donijeti i Protokol o razmjeni podataka u slučajevima trgovanja ljudima, no on još nije donesen.

6. PRAVA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA

Žrtve trgovanja ljudima većinom dolaze iz zemalja s dugogodišnjim trendom siromaštva, pogođenih prirodnim katastrofama ili ratnim stanjem, zemalja u kojima su osobe ženskog spola u podređenom položaju. U većini slučajeva uvjerava ih se u bolji život u stranim zemljama. Najčešće osobe nemaju dokumente ili su im oduzete, ne govore jezik zemlje u kojoj su dovedene i nemaju sredstava za povratak (Belušić i sur., 2006.). Trgovanje ljudima je u mnogim slučajevima usko povezano sa seksualnom industrijom. Žene kao žrtve trgovanja su, uglavnom, u svrhu seksualnog iskorištavanja, dok su muškarci žrtve trgovanja sa svrhom prisilnog rada (opasni i teški poslovi) te djeca zbog različitih zloupotreba (seksualno iskorištavanje, prisilan rad) (Matak i Vargek, 2012.).

Poznata su tri načina vrbovanja/regrutiranja žrtava. Prvi način je otmica, to jest odvođenje osobe na nasilan način. Ovaj oblik se u pravnom smislu naziva „najčišći“ slučaj. Sljedeći način je potpuna prijevara koja se ostvaruje pomoću sljedećih metoda: individualni namamljivači djevojkama nude različite poslove, primjerice čuvanje djece, konobarenje, posao plesačice, kućne pomoćnice i slično za impresivnu naknadu, vrbuju putem neslužbenih mreža obitelji ili poznanika, agencije daju ponude za posao, studiranje ili inozemno putovanje te ženidbene agencije. Treći način vrbovanja ili djelomična prijevara je oblik gdje nije riječ o prijevari u svrhu migracije nego u načinu i okolnostima takve djelatnosti (Kovčo Vukadin i Jelenić, 2003.).

Presuda Europskog suda za ljudska prava u slučaju Rantsev protiv Cipra i Rusije iz siječnja 2010. godine ističe da su žrtvama trgovanja ljudima povrijeđena prava čovjeka, njihovo dostojanstvo i sloboda, što je više od same povrede normi kaznenog prava. Cjelokupni sustav trgovanja ljudima obuhvaća prevenciju trgovanja ljudima, zaštitu i pomoć žrtvama te kazneni progon počinitelja. U središtu je žrtva koju se štiti od postavljanja etikete i sekundarne viktimizacije, kao i kriminalizacije njezinog

sudjelovanja u ilegalnim radnjama tijekom procesa trgovanja. Nadalje, sustav treba osigurati zaštitu i potrebnu pomoć, naknadu štete žrtvama trgovanja ljudima, također se preporučuje da se osobe zaštite od ponovnog iskorištavanja i osigura adekvatna psihološka pomoć, čak i u slučajevima kada žrtve iz bilo kojeg razloga ne surađuju s tijelima kaznenog pravosuđa (Derenčinović, 2010.).

Konvencija Vijeća Europe u članku 26. obvezuje zemlje da, sukladno sa svojim temeljnim načelima pravnog sustava, „osiguraju mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene to činiti.“ (non punishment provision - odredba o nekažnjavanju). Prilikom implementacije ove odredbe u različite zemlje stvaraju se dva modela. Prvi model je vođen razlogom da je žrtva bila prisiljena ostvariti obilježja određenog kaznenog djela kojim je realizirano njezino iskorištavanje (model prisile – *duress model*). S druge strane, drugi model pronalazi suštinu nekažnjavanja žrtve u okolnostima da je njezino protupravno djelo nužna sporedna posljedica teškog kršenja prava čovjeka kojem je bila izložena (model uzročnosti – *causation model*) (Derenčinović, 2010.).

Prema prethodno navedenom podatku, žrtve trgovanja ljudima imaju pravo na naknadu štete, koja se ostvaruje u prvom redu od počinitelja kaznenog djela. S obzirom na brojne zapreke, ovaj način se rijetko realizira. U slučajevima u kojima žrtva nije u mogućnosti ostvariti naknadu štete od počinitelja, obveza naknade prelazi na državu. Država je dužna uspostaviti osnove za naknadu štete, postupke za naknadu, kompenzacijski model itd. Republika Hrvatska naknade regulira Zakonom o kaznenom postupku (ZKP) i Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (ZNKD), ali one nisu u potpunosti usklađene međusobno ni s odredbama Konvencije Vijeća Europe. ZNKD može se primijeniti na žrtve trgovanja ljudima ako one dokažu da su bile žrtve teškog kaznenog djela uslijed kojeg su pretrpjele teške tjelesne ozljede (teško narušeno zdravlje). Ovako konstruirani zakoni više su usmjereni na Europsku konvenciju o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja te nisu u skladu s fenomenologijom nasilja prema žrtvama trgovanja ljudima. Dodatna kritika upućena je odredbama ZNKD, koje pravo na novčanu naknadu priznaju osobi ako je državljanin Republike Hrvatske odnosno državljanin države članice Europske

unije ili na njenom teritoriju ima prebivalište. Odredba time izostavlja velik broj žrtava trgovanja ljudima (Derenčinović, 2010.). Nadalje, ZKP žrtvama trgovanja ljudima daje ista prava kao i drugim žrtvama kaznenih djela te naglašava potrebu za poduzimanjem pojedinačne procjene žrtve s obzirom na njezine značajke, vrstu kaznenog djela i okolnosti njenog počinjenja kako bi se ustanovila potreba za primjenom posebnih mjera zaštite (primjerice mjere za zaštitu sigurnosti žrtve, korištenje komunikacijskih tehnologija zbog izbjegavanja direktnog kontakta s počiniteljem i slično). Također, žrtva prema ZKP (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24., čl.44, st.4) ima dodatno i pravo na razgovor sa savjetnikom prije njezinog ispitivanja i na opunomoćenika, pravo da je ispituje osoba istog spola ili ista osoba u daljnjim ispitivanjima, pravo na ispitivanje putem audio-video uređaja, uskratu odgovora na osobna pitanja koja nisu vezana za kazneno djelo, pravo na potpunu tajnost osobnih podataka te pravo na isključivanje javnosti s rasprave. Važno je naglasiti da se svjedok trgovanja ljudima štiti od kaznenog progona u slučajevima gdje uskraćuje odgovor na pitanja važna za dokazivanje kaznenog djela druge osobe kako bi zaštitio sebe ili bliske srodnike (Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24., čl.286).

Zakon koji, između ostalog, kao i prethodna dva zakona, uređuje naknade za žrtve trgovanja ljudima je Zakon o socijalnoj skrbi te je usklađen s pravnim poretkom Europske unije. Navedeni zakon pojedinačno navodi korisnike socijalne skrbi, među kojima je posebno navedeno dijete žrtva trgovanja ljudima i odrasla žrtva trgovanja ljudima. U slučaju da je žrtva trgovanja ljudima stranac, oni također „mogu ostvariti naknade i usluge u sustavu socijalne skrbi pod uvjetima propisanim ovim Zakonom, zakonima kojima je uređena zaštita trgovanja ljudima i zakonom kojim se uređuje status, prava i obveze osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23 156/23., čl.19, st.2). Žrtve trgovanja ljudima prema sustavu socijalne skrbi imaju pravo na uslugu organiziranog stanovanja ili uslugu smještaja u kriznim situacijama (do godinu dana), zajamčenu minimalnu naknadu (ukoliko je osoba korisnik smještaja u kriznim situacijama, naknada je u visini od 50 % iznosa iz članka 27. stavaka 2. i 3. Zakona

o socijalnoj skrbi), naknadu za troškove stanovanja (nema pravo ako koristi uslugu smještaja u kriznim situacijama), te socijalno mentorstvo (u razdoblju od šest do osam mjeseci). Važno je istaknuti da je adresa pružanja usluga smještaja žrtvama trgovanja ljudima tajna kako bi se osigurala njihova zaštita. Zakon o socijalnoj skrbi, na kraju, navodi i stručne poslove Hrvatskog zavoda za socijalni rad u kojem ubraja koordiniranje i provođenje „aktivnosti u području sprječavanja trgovanja ljudima, ...putem županijskih koordinatora“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23., čl.178, st.2).

Osim već spomenutih oblika pomoći u RH, uz državna tijela imamo i dvadesetak organizacija civilnog društva koje sudjeluju u radu na području trgovanja ljudima. U skladu s time, u Osijeku Centar za nestalu i zlostavljanju djecu nudi djeci žrtvama trgovanja ljudima usluge smještaja, program pomoći i zaštite te izrađuje individualne planove. Centar za žene žrtve rata – ROSA i Hrvatska odvjetnička komora pružaju besplatnu pravnu pomoć (Marguč i Žganec, 2021.). Udruga žena Vukovar pruža psihološku i pravnu pomoć telefonskim putem ili osobno u savjetovalištu te zagovara unapređivanje prava žrtava (Udruga žena Vukovar, 2024.).

7. NOVE PROMJENE NA PODRUČJU TRGOVANJA LJUDIMA

Trgovanje ljudima kao globalni problem privlači sve veću pažnju zbog svoje konstantne promjene u strukturi i karakteristikama te sve većoj proširenosti. Sukladno tome, postoje brojni razlozi nastalih promjena, kao što su povećanje rizika u vrijeme ratnih sukoba i migracija. Žrtve trgovanja ljudima zakonom su prepoznate kao posebno ranjiva skupina, uz promjene u oblicima iskorištavanja i mnoge druge. Ratni sukobi, kao što su trenutačni ratovi u Ukrajini, Gazi itd., uobičajen su čimbenik koji povećava ranjivost ljudi na trgovanje ljudima unutar i izvan područja rata, uzrokujući stvaranje raseljenog stanovništva koje postaje ranjivije na počinitelje trgovanja ljudima. S druge strane, klimatske promjene također povećavaju ranjivost osoba na trgovanje ljudima. Trenutno nema globalnih analiza njegovog utjecaja, iako na razini zajednica u različitim dijelovima svijeta istraživanja pokazuju da su sve češće klimatske katastrofe temeljni uzroci

trgovanja ljudima (Global Report on Trafficking in Persons, 2022.). U skladu s tehnološkim napretkom, u određenim slučajevima trgovanje ljudima prelazi na internet, posebice platforme društvenih medija, što dovodi do promjena u načinima vrbovanja, eksploataciji i načinima na koji se uspostavlja kontrola nad žrtvama (European Commission, 2024.).

Nadalje, profil identificiranih žrtava se mijenja, kao što smo mogli vidjeti i prema statističkim podacima u prethodnom poglavlju. Smanjuje se sveukupan broj žrtava trgovanja ljudima sa svrhom seksualnog iskorištavanja, ali i žena žrtava bilo kojeg oblika trgovanja ljudima, dok broj žrtava trgovanja ljudima radi kriminalnih aktivnosti raste.

U 2020. godini u cijelom svijetu zabilježen je pad broja identificiranih žrtava trgovanja ljudima sa svrhom seksualnog iskorištavanja (osim u Sjevernoj Americi), te se prvi put izjednačava s brojem žrtava trgovanja ljudima sa svrhom prisilnog rada (38,8 %) (UNODC, 2020., prema Global Report on Trafficking in Persons, 2022.). Brojna istraživanja (Burgos i Del Pino, 2021., Azam i dr., 2021., Cabras i Ingrassi, 2022., Kimani i dr., 2020., UNFPA, 2021., RKJ i dr., 2021., prema Global Report on Trafficking in Persons, 2022.), kao uzrok smanjenja trgovanja ljudima sa svrhom seksualnog iskorištavanja ili sposobnosti otkrivanja ovog oblika trgovanja, navode pandemiju COVID-19. Jedna teorija govori da je smanjenje identifikacije žrtava prouzrokovano „*lockdown-om*“ koji je ovaj način iskorištavanja pogurao na manje vidljiva mjesta (privatne stanove). Na taj način, vlasti, socijalne službe i članovi zajednice su teže dolazile u doticaj s žrtvama, dok se broj anonimnih poziva u ime žrtava povećao u odnosu na 2019. godinu (Global Report on Trafficking in Persons, 2022.).

Poradi brojnih promjena, Europska komisija krajem 2022. godine preporučuje pooštavanje pravila. Sljedeće navedene radnje Europska komisija navodi za dobivanje statusa kaznenog djela: prisilni brak, nezakonito posvajanje, svjesno korištenje usluga koje su pružene od strane žrtve trgovanja ljudima te trgovina ljudima koja je počinjena s pomoću digitalne tehnologije.

Prema prethodno navedenom, korištenje tehnologije u svrhu trgovanja ljudima uvedeno

je i kao nova otegotna okolnost, čime obuhvaća širenje seksualnih slika, videozapisa ili sličnog materijala žrtve bez njezinog pristanka. Također, formiranje formalnog nacionalnog mehanizma kako bi napredovala rana identifikacija žrtava i što učinkovitije im se pružala pomoć i potpora, te prikupljanje statističkih podataka o trgovanju ljudima u EU-u na godišnjoj razini. Uvedene su i nove obvezne sankcije. Jedna od njih je trajno ili privremeno zatvaranje objekta gdje je izvršeno kazneno djelo. Druga promjena se odnosi na sankcije prema pravnim osobama (poduzećima), te uključuje mogućnost oduzimanja pristupa javnom financiranju, bespovratnim sredstvima, dozvolama, koncesijama i postupcima nadmetanja (Europarl, 2024.).

Nadalje, u travnju 2024. godine Europski parlament je podržao dogovor s Europskim vijećem, gdje je usuglašeno da je prisila na surogat majčinstvo novi oblik iskorištavanja. Dobivanjem ovog statusa žrtve su izjednačene s drugim žrtvama trgovanja ljudima, dok je počinitelje moguće kazneno goniti. Također, usvojena su i pravila za provjeru korištenja prisilnog rada u lancima opskrbe poduzeća, čime se želi spriječiti dolazak proizvoda nastalih prisilnim radom na tržište u EU-u. U slučaju da su poduzeća prekršila pravila, roba im se može zaplijeniti ili povući ako su već došla na europsko tržište (Europarl, 2024.).

Europska komisija, između ostalog, u travnju 2024. godine osnovala je i kampanju s ciljem zaustavljanja trgovanja ljudima pomoću podizanja svijesti o ovoj vrsti zločina. Kampanja navodi osnovne statističke podatke, moguće znakove da je netko žrtva trgovanja ljudima, pozivne brojeve pojedinih država gdje se može obratiti žrtva ili osoba koja sumnja na slučaj trgovanja ljudima, te kako uočiti lažne poslove ili prevaru „lover boy“ (European Commission, 2024.).

Prilikom primjene Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj uočeno je da ona postaje država podrijetla i država destinacije žrtava trgovanja ljudima (Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, za 2021., 2022.). Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj otvorio je SOS liniju za pružanje direktne

pomoći i podrške žrtvama, koju vode nevladine organizacije i financiraju iz državnog proračuna (European Commission, 2024.).

Trenutno RH nema u potpunosti ispunjene minimalne standarde za suzbijanje trgovanja ljudima. Primjerice, osuđeno je manje počinitelja trgovanja ljudima, dolazi do neadekvatnog provjeravanja indikatora trgovanja ljudima na rastuće zajednice stranih radnika, migranata i tražitelja azila, kažnjavanje žrtava trgovanja ljudima zbog zločina počinjenog kao posljedica trgovanja ljudima, nemogućnost naknade za izgublenu plaću u slučaju stranih državljana bez radne dozvole u razdoblju izrabljivanja, zahtijevanje višestrukih svjedočenja od žrtve, osuđivanje počinitelja trgovanja ljudima za drugo kazneno djelo s manjim teretom dokazivanja i blažom kaznom, te neadekvatno obavještavanje žrtve o fondu za odštetu. Sukladno s navedenim, radi se na sljedećim promjenama: pravilno istraživanje i procesuiranje kaznenog djela trgovanja ljudima, osiguranje od nekažnjavanja žrtve za djela počinjena kao izravna posljedica trgovanja ljudima, korištenje indikatora za adekvatnu identifikaciju žrtava među ranjivim populacijama, obučavanje državnih tužitelja o trgovanju ljudima i pravima žrtava, uvođenje usluga zaštite žrtava, pogotovo tijekom kaznenog postupka, obučavanje sudaca, smanjivanje ukupnog broja neriješenih predmeta u pravosuđu, transparentnost u pravosudnom procesu, obavještavanje žrtava pravima na naknadu, te uključivanje telefonskih brojeva u kampanje radi podizanja javne svijesti (European Commission, 2024.).

8. ULOGA SOCIJALNOG RADA NA PODRUČJU TRGOVANJA LJUDIMA

Žrtvama kriminalnih djelatnosti, kao što je trgovanje ljudima, oduzima se ljudskost i tretiraju se kao objekti koji donose zaradu, a štetne psihičke, fizičke i socijalne posljedice na zdravlje i dobrobit nerijetko ih prate cijeloga života (Marguč i Žganec, 2021.). Osoba može iskusiti osjećaj straha, tjeskobe, nepovjerenja u sebe i druge osobe, osjećaj krivnje ili bijesa, potrebu za disocijacijom i izolacijom, neke oblike ovisnosti i mnoge druge negativne posljedice. Razumijevajući posljedice trgovanja ljudima, omogućava se unapređenje prakse koja se prilagođava iskustvima žrtava trgovanja ljudima (Stiplošek i

sur., 2016.). Sustav pomoći i zaštite u RH podrazumijeva poštivanje prava, potreba i želja žrtve. Na taj način žrtva dobiva osjećaj samokontrole i samopouzdanja kako bi aktivno sudjelovala u svom zacjeljenju i reintegraciji (Kalegris, 2009., prema Marguč i Žganec, 2021.). Zbog izrazito ranjive skupine ljudi, kao što su žrtve trgovanja ljudima, potrebne su jasne reakcije od pomagača koje će pružiti sigurnost, povjerenje, pomoć i podršku u sastavljanju manjih i većih ciljeva, objasniti detaljan opis sigurnosnih mjera, pružiti mogućnosti za grupne aktivnosti i slično. Salett (2006.:3, prema Botha i Warrija, 2021.) socijalne radnike opisuje kao ključnu pristupnu točku uslugama u sustavima socijalne i zdravstvene skrbi. Naime, socijalni rad je djelatnost koja posjeduje raznovrsno znanje i praktične vještine, primjerice znanje o različitim zakonima, oblicima psihosocijalne pomoći, planiranju i razvijanju ciljanih programa, radom na razini pojedinca, obitelji, grupi i zajednicom, te vještinama savjetovanja i komunikacije (Marguč i Žganec, 2021.). Iako je potrebno dodatno razumijevanje prava koja se krše trgovanjem ljudima, te povezanosti i raskrižja između društvenih normi i trgovanja ljudima, s obzirom na navedena znanja, socijalni radnici pripremljeni su na rad s različitim ranjivim skupinama, pa tako i na direktnu holističku intervenciju sa žrtvama trgovanja ljudima, zagovaranje sustavnih promjena i obrazovanje zajednice o trgovanju ljudima (Fahrudin, 2021.). Neke od ključnih uloga socijalnih radnika na suzbijanju trgovanja ljudima su:

1. Direktna podrška žrtvama – Socijalni radnici pružaju podršku i zaštitu u smislu rješavanja njihovih neposrednih potreba, primjerice smještaj, zdravstvena skrb, psihosocijalna i pravna pomoć (Fahrudin, 2024.). Tijekom procesa socijalni radnik osigurava relevantne informacije, izgrađuje povjerenje, radi u najboljem interesu žrtve, osnažuje i nediskriminira kako bi omogućio zajednički rad i stvorio osjećaj sigurnosti žrtve trgovanja ljudima radi njenog aktivnog sudjelovanja u vlastitom procesu pružanja pomoći i donošenja vlastitih odluka. Kroz razgovor odrađuje se cjelovita procjena potreba te se zajedno sa žrtvom izrađuje individualni plan u skladu s njenim potrebama, snagama, ograničenjima i mrežom podrške (Stiplošek i sur., 2016.). Prilikom pružanja usluga žrtvama trgovanja ljudima, potrebna je dodatna opreznost jer većina žrtava trgovanja ljudima ima dugoročne traume i nedaće iz djetinjstva, zbog kojih socijalni radnici imaju

zadatak pružanja, njegovanja i modeliranja korektnih odnosa tijekom pružanja usluga u pripremi za reintegraciju (Botha i Warriia, 2021.).

2. Upravljanje slučajem – Socijalni radnici dio su mapiranja puta do izlječenja za žrtve trgovanja ljudima (na usluzi su i tijekom (re)integracije) (Nikkel, 2022.). U većini slučajeva socijalni radnici su voditelji slučaja žrtvama trgovanja ljudima, ali koordiniraju i surađuju s policijom, pravnim zastupnicima, zdravstvenim radnicima, ostalim kolegama u državnim tijelima i organizacijama civilnog društva kako bi osigurali sveobuhvatnu podršku, povezali ih sa svim uslugama te omogućili fizičku i emocionalnu sigurnost (Fahrudin, 2024.).

3. Zagovaranje i osnaživanje – Socijalni radnici unutar društvenih, zakonskih i političkih sustava zagovaraju prava žrtava i njihove potrebe, te ih osnažuju u traženju svojih prava i potiču oporavak (Fahrudin, 2024.).

4. Prevencija i edukacija – Socijalni radnici sudjeluju u obrazovanju zajednice sa svrhom podizanja javne svijesti o problematici trgovanja ljudima i senzibiliziranju javnosti. Radi se na obrazovanju stručnjaka različitih struka (edukacija granične policije, sudaca, državnih odvjetnika...), mladih u obrazovnim ustanovama (program Odgoj za humanost od malih nogu), rizičnih osoba kako bi prepoznali znakove trgovanja ljudima i poduzeli preventivne mjere te informirali ih o novim oblicima vrbovanja i eksploatacijama (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024.). Također, potrebno je kontinuirano stručno usavršavanje i samih socijalnih radnika.

5. Razvoj politike i reforma – Socijalni radnici svojim znanjem iz struke doprinose usavršavanju postojećeg normativnog okvira usmjeravajući se na sprječavanje trgovanja ljudima, zaštitu i potrebe žrtava te sankcioniranje počinitelja. Zagovaraju zakone i pristupe koji su usmjereni na žrtve i rješavanje temeljnih uzroka trgovanja ljudima (Fahrudin, 2024.).

6. Istraživanje i evaluacija – Socijalni radnici, vođeni svojom profesionalnom jezgrom, istražuju trgovanje ljudima u skladu s promicanjem ljudskih prava, dostojanstva žrtava i

njihove dobrobiti (Mahapatra i sur., 2016.). Provode istraživanja za bolje razumijevanje dinamike trgovanja ljudima i učinkovitosti intervencija, ocjenjuju programe i intervencije kako bi našli primjere dobre prakse i poduzeli odgovarajuće i učinkovite mehanizme sa svrhom prevencije trgovanja ljudima (Fahrudin, 2024.).

7. Suradnja i umrežavanje – Socijalni radnici surađuju s različitim stručnjacima u državnim tijelima, organizacijama civilnog društva i udrugama. Rade u multidisciplinarnom timu, osiguravajući sveobuhvatnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima. Suradnja s različitim institucijama pomaže u pronalaženju rješenja za izazove s kojima se suočavaju; primjerice, brojne organizacije su pod pritiskom zbog financiranja, te razmjena usluga i drugih elemenata s drugim organizacijama olakšava im rad (Botha i Warria, 2021.).

8. Rješavanje sustavnih nejednakosti – Socijalni radnici prepoznaju međusoban odnos trgovanja ljudima s drugim oblicima opresije, te rade na rješavanju sustavnih nejednakosti (siromaštvo, rasizam, imigracijske politike) koje doprinose ranjivosti na trgovanje ljudima (Fahrudin, 2024.).

9. ZAKLJUČAK

Trgovanje ljudima kao globalna industrija koja kapitalizira trgovanjem ljudima jedan je od najprofitabilnijih oblika organiziranog kriminala (Matak i Vargek, 2012.). Generalno obuhvaća tri elementa: radnju počinjenja, sredstvo ili način na koji počinitelj postupa te cilj djelovanja (određeni oblik iskorištavanja) (Munivrana Vajda, 2017.). Svake godine milijuni osoba podvrgnuti su trgovanju i raznim oblicima iskorištavanja, najčešće seksualnog. Njegove žrtve tretiraju se kao objekti, lišeni dostojanstva, slobode i temeljnih prava te zbog toga trpe posljedice kroz cijeli život (Marguč i Žganec, 2021.).

Temeljni međunarodni dokument sa smjernicama za ovo osjetljivo područje je Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Konvenciju je Republika Hrvatska potpisala 13. prosinca 2000. godine na Konferenciji o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala u Palermu te je potvrđena na sjednici Hrvatskog

Sabora 7. studenog 2002. godine zakonom (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima, 2002.). Nadalje, Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (CoE, 2005., prema Beqiri, 2019.) ističe kao kršenje ljudskih prava i napad na dostojanstvo i integritet čovjeka.

Među uzrocima trgovanja ljudima ubrajamo ekonomske i socijalne nedostatke, povećan postotak siromaštva i nezaposlenosti, diskriminirajuće radne prakse, niske plaće, nasilje, patrijarhalne strukture u društvu, manjak socijalne podrške samohranim majkama, prisustvo vojske te smanjenje značaja međunarodnih granica i političkih entiteta (Belušić i sur., 2006.).

Trgovanje ljudima počiniteljima donosi veliku zaradu, dok sa sobom nosi isto tako velike ljudske, društvene i ekonomske troškove. Procjenjuje se da je oko 24,9 milijuna ljudi postalo žrtvama trgovanja ljudima koja donosi profit veći od 150 milijardi dolara godišnje (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024.). Često se radi o nasilnom zločinu koji počinju mreže organiziranog kriminala. Jedan od najupadljivijih oblika je trgovanje u svrhu seksualnog iskorištavanja (prisilne prostitucije) (oko 60 %) (Matak i Vargek, 2012.).

Od 2002. do 2023. godine ukupan broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima iznosi 468 (Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, 2018., Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, 2024., U.S. Department of State, 2024.).

Republika Hrvatska posjeduje brojne strateške i operativne dokumente sa svrhom uspostavljanja učinkovitog sustava suzbijanja trgovanja. Nacionalni referalni sustav trgovanja ljudima obuhvaća prevenciju trgovanja ljudima, zaštitu i pomoć žrtvama te kazneni progon počiniteljima. U središtu je žrtva koja se mora zaštititi od etiketiranja i sekundarne viktimizacije, kao i kriminalizacije njezina sudjelovanja u ilegalnim aktivnostima dok je bila žrtva trgovanja ljudima (Derenčinović, 2010.).

Trgovina ljudima je globalni problem koji pogađa sve zemlje svijeta s velikom stopom

profita. Njezino suzbijanje zahtijeva međunarodnu i međuinstitucijsku suradnju, stvaranje potrebnih alata, učinkovitu provedbu zakona, svijest javnosti i podršku žrtavama. Na kraju, bitno je naglasiti potrebu za radom na ovoj problematici jer dok bude potražnje, bit će i trgovanja ljudima. Dobrim funkcioniranjem sustava, žrtva dobiva poruku da je podrška koju ima jača od počinitelja trgovanja ljudima i vraća joj moć koju je izgubila postavši žrtva (Koricanac, 2013.:31, prema Botha i Warria, 2021.).

POPIS GRAFOVA

Graf 4.1.....	7
Graf 4.2.....	9
Graf 4.3.....	10
Graf 4.4.....	11
Graf 4.5.....	12

POPIS TABLICA

Tablica 4.1.....	8
------------------	---

LITERATURA

1. Belokapa, I. (2016). *Trgovanje djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
2. Belušić, M., Doležal, D., Dvorski, I., & Draganja, M. (2006). Trgovanje ljudima. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 14(2), 51-59.
3. Beqiri, F. (2020). Trgovanje ljudima u svrhu uklanjanja organa na Kosovu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(1), 78-94.
4. Botha, R., & Warria, A. (2021). Challenges of social workers providing social services to adult victims of human trafficking in select shelters in South Africa. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 57(1), 57-69.

5. Brđanović, T., & Supančić, G. (2022). Suzbijanje trgovanja ljudima - neki materijalno-pravni i procesno-pravni aspekti. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 29(2), 533-563.
6. Derenčinović, D. (2010). Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 1(1), 53-72.
7. Eurostat (2024). *Persons involved in trafficking in human beings by legal status and sex* [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Eurostata: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_thb_sex_custom_1262140_4/default/table?lang=en
8. Eurostat (2024). *Victims of trafficking in human beings by all forms of exploitation* [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Eurostata: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_thb_vexp/default/table?lang=en&category=crim.crim_thb
9. Europarl (2016). *Infografika: Više od 20 milijuna žrtava trgovanja ljudima*. Posjećeno 5.01.2023. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/world/20161014STO47261/infografika-vise-od-20-milijuna-zrtava-trgovanja-ljudima>
10. Europarl (2017). *Gotovo 16 tisuća žrtava trgovine ljudima u EU-u*. Posjećeno 5.01.2023. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20171012STO85932/gotovo-16-tisuca-zrtava-trgovine-ljudima-u-eu-u>
11. Europarl (2021). *IZVJEŠĆE o provedbi Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava*. Posjećeno 5.01.2023. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0011_HR.html
12. Europarl (2023). *Trgovina ljudima i kako je EU želi iskorijeniti*. Posjećeno 2.05.2023. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20230921STO05705/trgovina->

[ljudima-i-kako-je-eu-zeli-iskorijeniti](#)

13. Europarl (2024). *Strategy towards the eradication of trafficking in human beings*. Posjećeno 17.06.2024. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-promoting-our-european-way-of-life/file-eradication-of-trafficking-in-human-beings?sid=8201>
14. European Commission (2024). *Croatia*. Posjećeno 17.06.2024. na mrežnoj stranici European Commission: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/croatia_en?prefLang=hr&etrans=hr#national-action-plan
15. European Commission (2024). *Together Against Trafficking in Human Beings*. Posjećeno 17.06.2024. na mrežnoj stranici European Commission: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings_en
16. Europska komisija (2022). *Trgovina ljudima: Komisija predlaže stroža pravila za suzbijanje novih oblika kaznenih djela*. Posjećeno 2.05.2024. na mrežnoj stranici Europske komisije: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_22_7781
17. Fahrudin, A. (2024). *Role of Social Work in Combating Human Trafficking* (Power Point prezentacija). Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici Universitas Bhayangkara Jakarta Raya: [RoleofSocialWorkinCombatingHumanTrafficking.pdf](#)
18. *Global Report on Trafficking in Persons* (2022). Vienna: United Nations.
19. *Human Rights and Human Trafficking* (2014). Geneva: United Nations.
20. *Izješće o provedbi mjera iz Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, za 2021.* (2022). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
21. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 84/2021.
22. Konvencija o pravima djeteta. *Službeni list SFRJ*, 15/1990.

23. Kovčo Vukadin, I., & Jelenić, D. (2003). Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 10(2), 665-718.
24. Kovčo Vukadin, I., & Veber, S. (2006). Activities of Croatian Mol in Suppression of Trafficking in Human Beings. *Kriminalističke Teme*, 6(1-4), 65-79.
25. Krznar, A. (2014). Zaštita maloljetnih žrtava trgovanja ljudima u sustavu socijalne skrbi. U Korać Graovac, A. (ur.), *Pravna zaštita djece bez pratnje*, (str. 49 – 58). Zagreb: Pravni fakultet.
26. Mahapatra, N., Faulkner, M., & Schatz, M. (2016). Forefront of Human Rights Issues: Integrating Human Trafficking into the Social Work Curriculum. *Critical Social Work* 17(1).
27. Marguč, S., & Žganec, N. (2021). Važnost socijalnog rada i psihosocijalne pomoći u radu sa žrtvama trgovanja ljudima. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(8), 99-114.
28. Marušić, D., Vukadin, I. K., Marić, M., & Žižanović, M. (2018). *Trgovanje djecom – priručnik za stručnjake*. Posjećeno 10.01.2023. na mrežnoj stranici Centra za nestalu i zlostavljenu djecu: <https://cnzd.org/dokumenti-2/>
29. Matak, Š. & Vargek, A. (2012). Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?. *Pravnik*, 46(92), 59-80.
30. Milković, I. (2020). Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 57(4), 1097-1111.
31. Milković, I. (2021). Trgovanja ljudima - analiza slučaja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58(3), 943-966.
32. Ministarstvo unutarnjih poslova (2024). *MUP – ove aktivnosti*. Posjećeno 14.08.2024. na mrežnoj stranici Ministarstva unutarnjih poslova Ravnateljstvo policije: <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-planovi-i-projekti/nacionalni-programi-i-planovi/suzbijanje-trgovanja-ljudima/mup-ove-aktivnosti/282028>

33. Ministarstvo unutarnjih poslova Ravnateljstvo policije (2022). *910 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima otkriveno diljem Europe*. Posjećeno 5.01.2023. na mrežnoj stranici Ministarstva unutarnjih poslova Ravnateljstvo policije: <https://policija.gov.hr/vijesti/910-potencijalnih-zrtava-trgovanja-ljudima-otkriveno-diljem-europe/6725>
34. Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M. & Maršavelski, A. (2016). Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u hrvatskoj – pravni standard kao fikcija ili stvarnost. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 53(4), 991-1009.
35. Munivrana Vajda, M. (2017). SUDSKA PRAKSA: 1. Trgovanje ljudima. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 24(2), 723-728.
36. *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima* (2002). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima.
37. *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine* (2024). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima.
38. *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine* (2018). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima.
39. Nikkel, M. (2022). *What does a human trafficking social worker do?* Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici The Exodus Road: [What does a human trafficking social worker do? - The Exodus Road](#)
40. Udruga žena Vukovar (2024). *Trgovanje ljudima*. Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici Udruge žena Vukovar: <https://udzvu.org/trgovanje-ljudima/>
41. *Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima* (2020). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
42. *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje* (2018). Ministarstvo unutarnjih poslova.
43. *Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja*

- ljudima* (2020). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
44. *Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima* (2020). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
45. Ruiz, C., Stiplošek, D., Tortel, E., Machova, J., & Vudrić, N. (2019). *Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
46. Stiplošek, D., Machova, J., Vudrić, N., & Pupačić, S. (2016). *Pomoć i zaštita žrtava trgovanja ljudima*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
47. Stiplošek, D. & Vudrić, N. (2016). *Proces pružanja podrške*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
48. U.S. Department of State (2024). *2024 Trafficking in Persons Report: Croatia*. Posjećeno 14.08.2024. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://www.state.gov/reports/2024-trafficking-in-persons-report/croatia/>
49. Vlada Republike Hrvatske – Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (2022). *Izrada Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2022. do 2027.* Posjećeno 5.01.2023. na mrežnoj stranici Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina: <https://ljudskaprava.gov.hr/ljudska-prava/izrada-nacionalnog-plana-za-suzbijanje-trgovanja-ljudima-za-razdoblje-od-2022-do-2027/1072>
50. Zakon o kaznenom postupku. *Narodne novine*, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24
51. Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece. *Narodne novine*, 14/2002.
52. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23 156/23